

УДК 614.84

М.В. Білошицький, к.х.н., с.н.с., доц., ІДУЦЗ
Р.В. Климаць, О.П. Якименко, Д.Я. Матвійчук, УкрНДІЦЗ

АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ПОЖЕЖІ ТА ЇХ НАСЛІДКИ В ЖИТЛОВОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Проведено аналіз статистичних даних про пожежі в Україні за 2006-2012 роки з акцентуванням на житловий сектор. Визначено проблемні питання та запропоновано рішення щодо покращення профілактичної роботи у житловому секторі та протипожежної пропаганди серед населення.

Ключові слова: статистичні дані, загиблі внаслідок пожеж, пожежі в житловому секторі, протипожежна пропаганда, профілактичні заходи

Постановка проблеми. Щороку в Україні виникає в середньому 50 тис. пожеж. Статистичні дані щодо пожеж збираються, обробляються і узагальнюються в Українському науково-дослідному інституті цивільного захисту. База статистичних даних про пожежі та їх наслідки містить багато позицій, зокрема: загальна кількість пожеж, кількість пожеж в містах, селах, в житловому секторі, в житлових будинках, кількість загиблих людей на пожежах, причини виникнення пожеж та багато інших. Аналізуючи статистичні дані можна виявляти закономірності щодо причин виникнення пожеж, причин загибелі людей на пожежах, ефективності використання різних видів протипожежної техніки і вогнегасних речовин, ефективності проведення профілактичної протипожежної агітації та інші закономірності, і на основі цих закономірностей розробляти заходи щодо попередження виникнення пожеж, зменшення кількості людей, що гинуть на пожежах чи інші заходи або напрямки протипожежної роботи.

Мета роботи. Визначення на основі аналізу статистичних даних про пожежі в житловому секторі України проблемних питань та шляхів зменшення кількості пожеж і загиблих внаслідок них людей на таких об'єктах.

Основна частина. Статистичні дані про пожежі та їх наслідки в Україні за період 2006-2012 роки наведено в таблиці 1. Як видно з таблиці в Україні у містах пожеж стається приблизно у два рази більше ніж у селах. Це можна пояснити демографічним фактором. Населення у селах на сьогоднішній день проживає значно менше ніж у містах і кількість його постійно зменшується. Згідно з даними Міністерства сільського господарства і продовольства України щороку з Реєстру населених пунктів в Україні знімається 16-17 сільських населених пунктів, у яких не залишається жодного жителя. В той же час, кількість загиблих внаслідок пожеж людей майже однакова, а починаючи з 2008 року спостерігається тенденція до збільшення кількості загиблих саме у сільській місцевості. Однією з причин такого стану може бути те, що у селах на сьогоднішній день практично не залишилось добровільних пожежних дружин чи команд, пожежно-сторожевих постів, місцевої пожежної охорони, які були у колгоспах (радгоспах), чергували цілодобово, мали пожежну техніку і які приїжджали на пожежу у сільському населеному пункті за лічені хвилини, і могли вчасно врятувати людей і загасити пожежу на початковій стадії її виникнення. Сьогодні ж, поки з райцентру пожежний караул доїде до села, враховуючи і віддаль і стан доріг, втрачається час, пожежа набуває великих розмірів, у ній гинуть люди і згорають будівлі.

У спорудах житлового сектора стається приблизно 80% від загальної кількості пожеж, причому відсоток їх останніми роками стабільно зменшується, хоча і не суттєво (від 83,9% у 2006 році до 78,4% у 2012 році). До житлового сектору відносяться житлові будинки, гуртожитки, будинки барачного типу, допоміжні (надвірні) споруди житлового сектору, садові будинки, вагончики для житла, гаражі, сараї, відкрита територія житлового

сектору. Приблизно половина від загальної кількості пожеж в житловому секторі стається у житлових будинках.

На пожежах в Україні щороку гине багато людей. Найбільша кількість людей загинула в 2005 році – 4179 чоловік. На щастя, після 2005 року відбувалося поступове зменшення кількості загиблих на пожежах, особливо значне зменшення спостерігалось в 2009 році – на 667 чоловік порівняно з 2008 роком, і в 2010 році – на 390 чоловік порівняно з 2009 роком. У 2012 році загинуло внаслідок пожеж 2751 людина, що на 118 менше ніж у 2011 році. Поступово зменшується кількість загиблих внаслідок пожеж дітей.

Основна кількість людей на пожежах в Україні (94,6÷96,5 %) гине саме в житловому секторі, причому безпосередньо у житлових будинках гине від 80 % до 82,4 % від загальної кількості загиблих людей на пожежах в Україні, або біля 85 % від загальної кількості загиблих у спорудах житлового сектора.

Таблиця 1 – Статистичні дані стану з пожежами в Україні за 2006–2012 роки

Назва показника	Роки						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість пожеж	48084	50578	46476	44015	62207	60290	71442
Кількість пожеж у містах	32093	32981	30018	27712	39886	37810	44963
Кількість пожеж у селах	15991	17597	16458	16303	22321	22980	26479
Кількість пожеж у спорудах житлового сектора	40362 (83,9%)	42381 (83,8%)	38714 (83,3%)	35830 (81,4%)	49318 (79,3%)	47114 (78,1%)	56258 (78,4)
у т.ч. у житлових будинках	22237	21737	20309	17801	19182	18627	20495
Загинуло людей унаслідок пожеж	4031	3989	3876	3190	2819	2869	2751
у тому числі дітей	126	139	92	67	95	92	87
Загинуло людей унаслідок пожеж у містах	2036	2038	1856	1589	1378	1398	1390
Загинуло людей унаслідок пожеж у селах	1995	1951	2020	1601	1441	1471	1361
Загинуло людей у спорудах житлового сектора	3833 (95,2%)	3849 (96,5%)	3724 (96,1%)	3116 (97,1%)	2719 (96,4%)	2715 (94,6%)	2633 (95,7%)
у т.ч. у житлових будинках	3343 (87,2%)	3267 (84,9%)	3194 (85,8%)	3033 (95,1%)	2307 (84,8%)	2295 (84,6%)	2233 (81,2%)
Загинули через необережне поводження з вогнем	2865 (71,1%)	3027 (75,9%)	2884 (77,4%)	2241 (70,3%)	1854 (68,2%)	1965 (68,5%)	1745 (63,4%)
у т.ч. ті, що курили	2482 (61,6%)	2554 (64,0%)	2470 (66,3%)	1801 (56,5%)	1455 (53,5%)	1545 (53,9%)	1312 (47,7%)
у т.ч. у нетверезому стані	1413 (35,1%)	1649 (41,3%)	1644 (44,1%)	927 (29,1%)	711 (26,1%)	827 (28,8%)	569 (20,7%)
Загинули через порушення ППБ при влаштуванні та експлуатації побутових електроприладів	422 (10,5%)	454 (11,4%)	449 (12,1%)	417 (13,1%)	464 (17,1%)	441 (15,4%)	500 (18,2%)
Загинули через порушення ППБ при влаштуванні та експлуатації пічного опалення та ТГ агрегатів	359 (8,9%)	288 (7,2%)	311 (8,3%)	319 (10,0%)	330 (12,1%)	297 (10,3%)	338 (12,3%)

Примітка: курсивом наведені значення відсотків від кількості людей, що загинули в спорудах житлового сектора.

Проведемо порівняння основних показників статистики пожеж в Україні та в інших країнах світу за даними Центру пожежної статистики Міжнародної асоціації пожежно-рятувальних служб (СТІФ) [1]. На рисунках 1 і 2 наведено показники кількості загиблих на 100 000 населення та 100 пожеж. З цих діаграм випливає, що ці показники в Україні значно перевищують середні значення і, на жаль, наша держава знаходиться у першій п'ятірці країн, де стан із загибеллю людей найгірший. Кількість загиблих в Україні щороку складає в середньому 8 % від сумарної кількості загиблих внаслідок пожеж людей у країнах – членах СТІФ. Так, наприклад, у 2010 році у 32 країнах із сумарним населенням 1 млрд. чоловік сталося 2,9 млн. пожеж, на яких загинуло 23900 людей, серед них 2819 (11,8%) – жителі України.

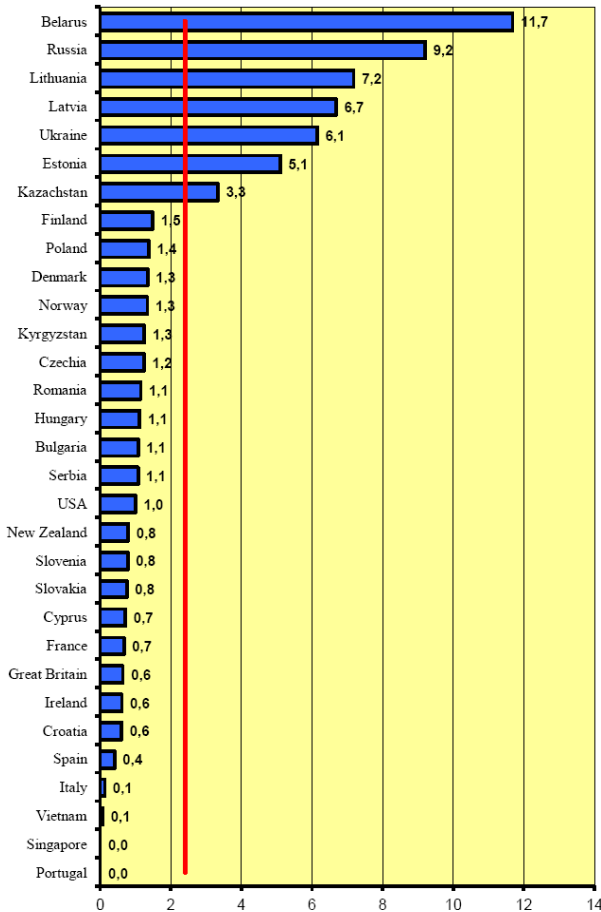

Рисунок 1 – Кількість загиблих на 100000 населення.

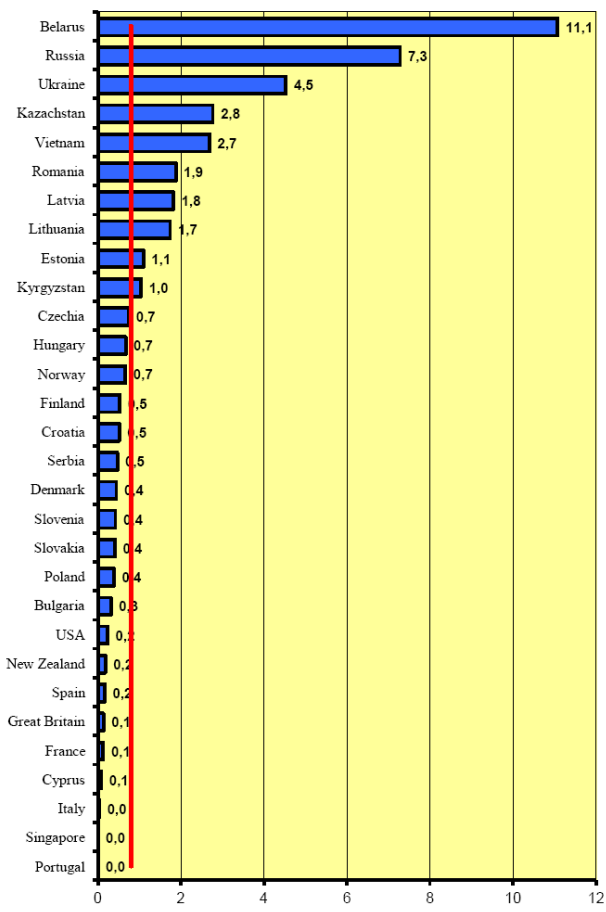

Рисунок 2 – Кількість загиблих на 100 пожеж.

Якщо порівняти показники, наведені у таблиці 2, то можна зробити висновок, що кількість загиблих внаслідок пожеж людей в Україні значно перевищує це значення у таких європейських країнах як Польща (у 5 разів), Франція (у 6 разів), Іспанія (у 14 разів), Італія (у 38 разів), які за кількістю населення подібні до нашої держави.

Проаналізуємо причини пожеж, унаслідок яких відбувається загибель людей в Україні (таблиця 1). У спорудах житлового сектора від необережного поводження з вогнем гине в середньому 71% людей, серед них 57% людей палили, а 32 % були у нетверезому стані. В середньому 14% людей у житловому секторі гине по причині порушення ППБ при влаштуванні та експлуатації побутових електроприладів, а 10% гине через порушення ППБ при влаштуванні та експлуатації пічного опалення. Протягом періоду, що аналізується, відносна кількість таких пожеж постійно збільшується.

Таблиця 2 – Показники статистики пожеж у деяких країнах – членах СТІФ за 2010 рік

Країна	Кількість населення, тис.	Кількість загиблих	Кількість загиблих на 100000 населення
Росія	141 900	13061	9,2
США	311 537	3120	1,0
Україна	45 871	2819	6,1
Білорусь	9 500	1110	11,7
Польща	38 167	525	1,4
Франція	65 027	438	0,7
Англія	60 003	388	0,6
Іспанія	47 021	192	0,4
Італія	58 500	74	0,1

Зважаючи на характер причин пожеж, які призводять до загибелі людей, можна стверджувати, що соціально-економічні фактори суттєво впливають на такий стан справ. Серед таких факторів слід відмітити:

погіршення технічного стану житлового фонду, зменшення асигнувань на виконання необхідних протипожежних заходів (ремонт електромереж, систем опалення; очищення підвалів, горищ та здійснення заходів щодо неможливості доступу до них сторонніх осіб);

незабезпечення під час опалювального сезону комунальними службами необхідного температурного режиму в житлових будинках, що призводить до додаткового використання в помешканнях електрообігрівачів (найчастіше непромислового виробництва) та інших приладів опалювання;

неспроможність окремих категорій громадян придбати паливо також призводить до використання нестационарних приладів опалення, що збільшує ймовірність виникнення пожеж;

періодичне відключення житлового фонду від електропостачання, що призводить до застосування свічок, газових ламп та використання в них горючих легкозаймистих рідин;

відсутність дієвого контролю за реалізацією пожежонебезпечної продукції, потрапляння у торговельну мережу несертифікованої продукції, яка не відповідає вимогам пожежної безпеки;

збільшення кількості окремих соціальних груп підвищеного ризику, неможливість проведення протипожежної пропаганди серед осіб без постійного місця проживання та тих, хто зловживає алкоголем, наркотиками й використання останніми для проживання непристосованих для житла місць (підвалів, горищ будинків, тощо);

недостатня кількість будинків для розміщення поодиноких, пристарілих, хворих людей та інвалідів;

недостатня інформованість населення про пожежі та шляхи їх попередження з причин значного зменшення передплати періодичних видань, відсутності соціальної реклами, відключення теле- радіомовлення в сільській місцевості,

загибель дітей на пожежах зумовлена, насамперед, зменшенням кількості дитячих дошкільних закладів, що призводить до того, що діти знаходяться без нагляду дорослих;

Вирішення більшості з перелічених проблемних питань можливе у рамках державних соціальних програм, але це потребує певного часу і значних матеріальних витрат.

На сьогодні, насамперед, необхідно кардинально змінювати підходи до проведення наглядово-профілактичної роботи у житловому секторі, тому, що вона є найбільш дієвою і не потребує суттєвих витрат.

Періодичність перевірок житлових споруд, які здійснюються органами державного нагляду у сфері пожежної безпеки, регламентується відповідними нормативними актами [2]. Згідно з цією Постановою КМУ висотні житлові будинки висотою більше 47 м

відносяться до суб'єктів господарювання з *високим ступенем ризику* і перевіряються щороку, житлові будинки підвищеної поверховості висотою від 26,5 м до 47 м відносяться до суб'єктів господарювання із *середнім ступенем ризику* і перевіряють один раз у три роки. Усі інші житлові будинки і споруди житлового сектора відносяться до суб'єктів господарювання з *незначним ступенем ризику*: (державні, відомчі та кооперативні житлові будинки (крім будинків підвищеної поверховості та висотних)); дачні, садівницькі та гаражні кооперативи (крім багатопверхових та підземних) тощо. Планові перевірки суб'єктів господарювання з незначним ступенем ризику проводять один раз на п'ять років.

Органи державного нагляду у сфері пожежної безпеки не мають права проводити обстеження та перевірку приміщень громадян, призначених для проживання. Контролюються лише умови безпеки людей на випадок виникнення пожеж.

У Кодексі цивільного захисту України [3] забезпечення пожежної безпеки житлового фонду покладається на власників квартир або наймачів. Обов'язок із забезпечення пожежної безпеки в жилих приміщеннях державного, комунального, громадського житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів покладається на квартиронаймачів і їх власників, а в жилих приміщеннях приватного житлового фонду та інших спорудах, приватних житлових будинках садибного типу, дачних та садових будинках з господарськими спорудами і будівлями - на їх власників або наймачів, якщо це обумовлено договором найму (п.6 статті 55 [3]).

Громадяни України зобов'язані виконувати правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які їм належать на праві приватної власності, первинними засобами гасіння пожеж і протипожежним інвентарем, навчати дітей обережному поведженню з вогнем (п.п. 1,7 статті 21 [3]).

Навчання населення діям у разі виникнення пожежі здійснюється за місцем роботи - працюючого населення; навчання - дітей дошкільного віку, учнів та студентів; проживання - непрацюючого населення і *покладається на* центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, *органи місцевого самоврядування*, які розробляють і затверджують відповідні організаційно-методичні вказівки та програми з підготовки населення до таких дій (стаття 39 [3]).

Непрацююче населення самостійно вивчає правила пожежної безпеки у побуті та громадських місцях та має право отримувати в органів державної влади, органів місцевого самоврядування, через засоби масової інформації іншу наочну продукцію, відомості про надзвичайні ситуації, у зоні яких або у зоні можливого ураження від яких може опинитися місце проживання, а також про способи захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних такими ситуаціями (п.1 статті 42 [3]).

У той же час відмічається, що пожежна охорона призначена для захисту життя або здоров'я громадян, приватної, комунальної та державної власності від пожеж, підтримання належного рівня пожежної безпеки суб'єктів господарювання і в населених пунктах, а основними завданнями пожежної охорони є: забезпечення пожежної безпеки; запобігання виникненню пожеж та нещасним випадкам під час пожеж; гасіння пожеж, рятування населення, а також надання допомоги у ліквідації наслідків інших надзвичайних ситуацій (п.п. 1,2 статті 58 [3]).

Аналіз вимог щодо забезпечення пожежної безпеки в спорудах житлового сектору (у квартирах, жилих приміщеннях) вказує на те, що: з однієї сторони ця робота покладається на власників квартир, а з іншої сторони на пожежну охорону покладено завдання забезпечення пожежної безпеки, запобігання виникненню пожеж та нещасним випадкам під час пожеж; гасіння пожеж, рятування населення. Статистика пожеж і загибелі людей на пожежах свідчать про те, що і одна і інша сторона виконують свою роботу незадовільно. Мало в якій квартирі чи будинку знаходиться вогнегасник. Не завжди жителі в квартирах дотримуються вимог правил пожежної безпеки експлуатації побутових електроприладів. Рідко в якій

квартирі навчають дітей правилам поведінки з сірниками, газовою чи електричною плитою, як поводити себе і що робити якщо відбулося займання.

У передових країнах світу існує обов'язкова нормативна вимога по обладнанню житлових приміщень автономними пожежними сповіщувачами, які у автономному режимі виявляють пожежу і подають сигнал (голосовий, звуковий). У 60-х роках минулого століття після багаточисельних пожеж 38 американських штатів прийняли закони про автономні пожежні сповіщувачі і зобов'язали встановлювати їх у всіх житлах. До 1995 року біля 93% будинків у США були вже обладнані такими виробами. Аналогічні закони були прийняті у Канаді, Австралії, Естонії, Франції і в інших країнах. Результати досліджень закордонних фахівців показують, що за рахунок використання автономних пожежних сповіщувачів в квартирах і в житлових будинках вдається знизити ризик загибелі людей майже на 50%.

Висновки. Проводити профілактичну роботу щодо попередження виникнення пожеж і загибелі людей на них у житловому секторі органи ДПН мають шляхом безпосереднього спілкування з населенням, широкого використання засобів масової інформації, можливостей громадських формувань, творчих спілок, видавничо-друкарської й сувенірної продукції, створення соціальної реклами.

Цю роботу необхідно проводити більш наступально у всіх засобах масової інформації. Не тільки фіксувати і подавати факти пожеж і загибелі людей, а й одночасно закликати населення до дотримання вимог правил пожежної безпеки, вказуючи як і що для цього треба робити. У магазинах, аптеках, школах, парадних житлових будинків, транспортних засобах і інших місцях масового перебування людей розміщати просту, дохідливу, зрозумілу для людей наглядну протипожежну агітацію, пам'ятки. До цієї роботи необхідно залучати працівників ЖЕК, місцевого самоврядування у селах, селищах і інших населених пунктах, представників релігійних конфесій.

Так як люди похилого віку (старші 60 років) становлять більше 40 % від загальної кількості людей, що гинуть на пожежах, то необхідно профілактичну протипожежну агітацію більше спрямовувати і зосереджувати на таких людях у місцях їхнього проживання. Це ж стосується і осіб без визначеного роду занять, які становлять більше 30 % від загальної кількості людей, що гинуть на пожежах.

Пожежнопрофілактичну роботу у житловому секторі необхідно проводити спільно з органами місцевого самоврядування, для цього необхідно вносити відповідні зміни нормативно-правові документи, розробляти необхідні інструкції, положення.

Необхідно в Україні прийняти нормативний документ, яким будуть встановлені вимоги щодо обладнання житлових приміщень, житлових будинків автономними пожежними сповіщувачами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мировая пожарная статистика. Отчет № 17 / Международная Ассоциация Пожарно-спасательных служб. Центр пожарной статистики // 2012 / www.ctif.org
2. Постанова КМ України від 29 лютого 2012 р. N 306 "Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки".
3. Кодекс цивільного захисту України прийнятий ВР України 02.10.2012 року.